

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Samhällskunskap

Mot en kulturell mångfaldsdiskurs i skolan?

En kvalitativ och kvantitativ studie om religionens roll i skolans styrdokument.

Examensarbetet i Samhällskunskap

VT12

Nathalie Andersson

Handledare: Ann-Kristin Jonasson

9422 ord

Abstrakt

Sverige har tidigare varit ett relativt religiöst homogent land men i takt med att invandringen har ökat förekommer det medborgare från alla världsreligioner samt personer med avsaknad av religiös tillhörighet. Samhället har blivit pluralistiskt. I skolans värdegrund står det skrivet att skolan vilar på en kristen tradition vilket kan bli problematiskt i ett pluralistiskt samhället.

Uppsatsens syfte är att undersöka om läroplanens grundläggande värderingar och kursplanen för religionskunskap speglar de förändringar som skett i samhället med avseende på religion och kulturell mångfald. För att undersöka detta använder jag mig av följande frågeställningar:

1. Har det skett en förändring över tid i förhållande till hur religion omnämns i de grundläggande värderingarna i grundskolans läroplan?
2. Har det skett en förändring över tid i förhållande till allsidighet i högstadiets kursplan för religionskunskap?

Jag undersöker de grundläggande värderingarna i grundskolans läroplan samt skolår 7-9-års kursplan för religionskunskap från 1969, 1980, 1994 samt 2011. Jag genomför en kvalitativ textanalys vid båda undersökningarna. I undersökningen på kursplanen genomför jag även en kvantitativ innehållsanalys.

Mina resultat visar att det fortfarande förekommer en enhetskultur i skolan. I de grundläggande värderingarna i skolans läroplan förekommer en kristen tradition och att det är den kristna traditionen och etiken som skolan ska vila på. Kursplanerna fokuserar fortfarande mer på kristendomen än någon annan religion. Det finns en öppenhet för religiösa och kulturella olikheter men den enhetskultur som har funnits i Sverige finns det fortfarande stora inslag av.

Nyckelord: Religion, kulturell mångfald, elever, kristen tradition, styrdokument.

Innehåll	
1. Inledning och forskningsproblem.....	4
2. Syfte.....	5
3. Teori och tidigare forskning	5
3.1 Läroplansteori.....	5
3.2 Makt och disciplin.....	6
3.3 Mot hegemonisk enhetsdiskurs eller mångfaldsdiskurs.....	7
4. Frågeställningar.....	8
5. Metod.....	8
5.1 Kvalitativ textanalys.....	9
5.1.1 Strukturell analys	10
5.2 Kvantitativ innehållsanalys.....	10
5.3 Komparativ analys.....	11
5.4 Kriterier för slutsatsdragning	11
5.5 Analysschema kvalitativ textanalys och kvantitativ innehållsanalys	12
5.6 Validitet, reliabilitet och operationalisering.....	13
6. Resultatredovisning.....	14
6.1 Resultat	14
6.1.1 Lgr69.....	14
6.1.2 Lgr80.....	15
6.1.3 Lpo94.....	16
6.1.4 Lgr11.....	17
6.2 Analys av förändring	18
6.3 Analys utifrån teoretiska perspektiv	19
6.4 Kursplaner för religionskunskap	20
6.5.1 Lgr69	21
6.5.2 Lgr80.....	22
6.5.3 Lpo94	22
6.5.4 Lgr11.....	23
6.6 Analys av förändring.....	24
6.7 Analys utifrån teoretiska perspektiv.....	25
7. Slutdiskussion.....	27
8. Utbildningsvetenskaplig relevans.....	29
9. Referenser.....	30

1. Inledning och forskningsproblem

I den nya läroplanen Lgr11 står följande;

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan skall vara icke-konfessionell (Lgr11, s.7).

I Sverige råder religionsfrihet, vilket innebär att alla ”äger rätt att utöva sin religion, såvitt han icke därigenom stör samhällets lugn eller åstadkommer allmän förargelse” och religionsfriheten ingår i regeringsformen (Karlsson & Svanberg, 1997, s.5). Från att ha varit ett religiöst och kulturellt relativt homogent land har Sverige under kort tid fått nya medborgare med en annan religion och kultur. Idag förekommer alla världsreligioner i samhället samt personer med avsaknad av religiös tillhörighet (Gerle, 1999, s. 12). De svenska samhället präglas numera av en allt högre pluralism och det har skett en förändring från det tidigare enhetssamhället, något som bör prägla skolan (Orlenius, 2001, s. 26). Cirka 17% av Sveriges befolkning är födda i ett annat land eller har föräldrar som har invandrat till Sverige (Bunar, 2010, s. 417). I den svenska skolan ökar därmed antalet elever med annan religiös och etnisk bakgrund än den kristna och etiskt svenska. Samtidigt vilar den värdegrund som framskrivs i skolans läroplan på en kristen tradition. Läroplanerna ska spegla de strömningar som sker i det omgivande samhället. Återspeglingsen i skolans styrdokument sker genom olika värderingar, olika intresseinriktningar och olika syn på vad som är viktigt att kunna. Skolan är en del av samhället (Orlenius, 2001, s. 14-15).

Enligt Foucault disciplinerar skolan in elever i olika normer, medvetet eller omedvetet. Utan att använda sig av tvång lyckas disciplinen utvinna en stor samhällsnytta (Foucault, 1993, s. 162). Eleverna blir därmed ”normaliserade” (Foucault, 1993, s. 215). Enligt detta synsätt disciplinerar läroplanen in eleverna i normer. Mot denna bakgrund är det intressant att undersöka hur två viktiga styrdokument med särskild koppling till religion har förändrats över tid för att se om detta speglar hur samhället har förändrats. Disciplinerar skolan eleverna till en enhetsnorm eller en mångfaldsnorm?

För att undersöka detta har jag valt att genomföra två empiriska undersökningar. Jag undersöker vilken roll religionen har i de grundläggande värderingarna som framskrivs i grundskolans läroplan

och kursplanen för religionskunskap. Jag kommer sedan att undersöka vilken förändring som har skett över tid i dessa.

Agneta Linné (2001) har genomfört en undersökning kring hur läroplanerna från år 1842 fram till 1994 har förändrats. Linné undersökte vad som var centralt i de olika läroplanerna och hur det har förändrats över tid. I min undersökning har jag valt att inrikta mig på en del av läroplanen, där religion förekommer och på vilket sätt det skrivs om religion. Då det kommer till hur religionskunskapen har förändrats över tid har Sven Hartman (2008) genomfört en allmän beskrivning på vilket fokus de olika kursplanerna i religionskunskap har haft fram till 1994. Däremot har han inte studerat kursplanerna genom att se vilket utrymme i kursplanen de olika religionerna har. Efter min undersökning hoppas jag kunna fylla denna lucka i forskningsfältet. Dessutom kommer skolans nya läroplan och kursplan, lgr11, att ingå i min undersökning.

2. Syfte

Uppsatsens syfte är att undersöka om läroplanens grundläggande värderingar och kursplanen för religionskunskap speglar de förändringar som skett i samhället med avseende på religion och kulturell mångfald.

3. Teori och tidigare forskning

I detta kapitel kommer jag att diskutera att samhällets förändring och den ökade kulturella mångfalden bör påverka läroplanerna och kursplanerna enligt styrdokument och läroplansteori. Ökad mångfald bör därför speglas i läroplanen och kursplanen. Detta är viktigt eftersom läroplanen och kursplanen kan anses disciplinera eleverna.

3.1 Läroplansteori

Läroplanen avser att spegla samhället. Läroplansteori handlar därmed om stoffurval, organisation och förmedlingsformer i undervisningen. Utbildning och undervisning som sker i organiserade former behöver begränsas. Det är av stor vikt att välja ut det som är kunskap och som också är värt att förmedla (Linde, 2000, s. 5).

När man talar om läroplansteori återkommer ofta begreppet hegemoni. Hegemoni är något som är mer inträngande och djupt rotat i samhället än den dominerande ideologin (Lundgren, mfl, 1982, s. 56). Med ideologi i detta sammanhang menar man värden och uppfattningar som säkerställer den makt som förekommer i samhället. Skolan har på detta sättet makt över eleverna då skolan för fram

vilka värden och normer som förmedlas. Institutioner i samhället, som skolan, behöver för att kunna existera fungera i harmoni med varandra. För att samhället ska fungera krävs det samarbete och att samhällsmedborgarna följer vissa grundläggande värden (Giddens, 2009 s. 112).

Läroplanerna utformas utefter den rådande hegemonin i samhälle, vilket påverkar skolan och eleverna. Det är den dominerande ideologin som styr skolans verksamhet, de rådande normer och värderingar i samhälle (Lundgren, mfl, 1982, s. 57-58). Det är ingen omöjlighet att det kan bildas en ny hegemoni i samhället. Det krävs dock att den nya hegemonin numera dominerar och att den under en längre tid har förmedlas av statsapparaten, vilket i sin tur leder till att den ”äldre” hegemonin utmanas och försvagas.

Reconceptualism är en läroplansteori som har intresserat sig för hur och varför vissa aspekter som anses kollektiva inom den hegemoni som dominerar förmedlas som objektiv fakta i skolan, men inte andra. Varför väljer samhället att förmedla vissa kunskaper men inte andra? Detta är intressant just för min undersökning, då jag, som jag återkommer till, vill få svar på om undervisningen i religionskunskap är allsidig eller om det är kristendomen, den dominerande religionen i samhället, som har övertag. Reconceptualisterna menar att de dominerande samhällsskiktet på detta sättet utöver en hegemoni, en makt utan verktyg, och denna hegemoni tränger även in i läroplanen. Skolan blir styrd av samhället och dess makt och kultur (Linde, 2000, s. 12).

3.2 Makt och disciplin

Reconceptualismen och hegemonidiskursen har kopplingar till Foucaults teori om makt och disciplin. Enligt Foucault disciplineras eleverna, medvetet eller omedvetet om i en norm, den norm skolan förespråkar (Foucault, 1993, s. 162).

De yttre kännetecken som utmärkte vars och ens status, privilegier och gruppstillhörigheter, tenderar att ersättas eller i alla händelser att utökas med en hel uppsättning normalitetsgrader, som utvisar vederbörandes tillhörighet till en homogen samhällskropp men som även själva spelade in för att klassificera, hierarkisera och bestämma rangordningen (Foucault, 1993, s. 215).

Denna ”normalisering” etableras av mätningar, föreskrifter och hierarki inom normen för en befolkning och därmed också i skolan, en bedömning av vad som är normalt och vad som är onormalt (Ball, 1990, s.2). Skolan har regler och värderingar som elever förväntas följa.

Underförstått är det alltså skolans kultur som ska följas av eleverna, det är den som förespråkas. Skolan har därmed makt över eleverna och visar på detta sätt vad som är det rätta. Foucault diskuterar hur dessa diskurser påverkar. En diskurs innebär vad vi kan tänka, säga, vem som kan tala, när denna kan tala och till vilken auktoritet. Dessa diskurser skapas genom maktrelationer på institutionell nivå. Skolan som institutionell organisation besitter därmed makt över eleverna och en normalisering av eleverna sker då skolans organisation styr (Ball, 1990, s. 2). "Educational institutions control the access of individuals to various kind of discourse" (Ball, 1990, s. 3.)

Foucault menar att det handlar om att styra och kontrollera genom makt (Foucault, 1993, s.ii). Enligt Foucault står makt och kunskap i relation till varandra, det finns ingen kunskap utan makt och det finns heller ingen makt utan kunskap (Foucault, 1993, s. xv).

Skolans normer och förhållningssätt blir problematiskt då samhällsförändringen sker snabbt och den mångkultur som förekommer utmanar den rådande hegemonin baserad på en enhetskultur. Foucaults teorier om makt och disciplinering kan sättas i relation till elevernas position i skolan. Skolan har en ett övertag över eleverna och bedriver med styrdokumentet en form av makt över eleverna, de disciplinerar eleverna att ta del av skolans normer och regler.

Sigurdson (2002) menar att det är problematiskt att skolans läroplaner vilar på en kristen tradition då så många elever inte känner sig hemma i denna tradition. De religiösa inslagen ska vara frivilliga i en skola som är icke-konfessionell men skolan påverkas av att följa en värdegrund som är baserad på en kristen tradition. Om skolan företräder en kristen tradition och etik disciplinerar eleverna in i denna norm och värderingsram som inte är självvald (Sigurdson, 2002, s.114-115). Det bör inte vara skolans arbete att tvinga in elever i en tradition eller etik utan bör ta hänsyn till alla religioner, frågan är dock hur villig skolan är att vara öppen för andra traditioner (Nilsson, 2011, s.50).

3.3 Mot hegemonisk enhetsdiskurs eller mångfaldsdiskurs

Det kan upplevas som svårt för elever med en annan kulturell bakgrund att komma till den svenska skolan om skolan vilar på en kristen tradition samtidigt som skolan säger sig vara öppen för andra kulturer. Om det fortfarande förekommer en enhetskulturdiskurs i samhället borde detta speglas i skolans styrdokument. Om skolan däremot är företrädare för en mångkulturdiskurs förekommer en separation från enhetsdiskursen som förekommit i samhället.

Elever med en annan kulturell bakgrund än den svenska tillhör en minoritet. Iris Marion Young

(2009) menar att lösningen på detta inte borde vara att försöka få olikheter att försvinna utan istället att skapa jämlikhet mellan olika kulturellt och socialt skilda grupper (Young, 2009, s. 381). Ett erkännande för sin kultur och identitet är också av stor vikt för individer med en annan kulturell bakgrund än den svenska. Ett erkännande av en elev formar också en stor del av elevens identitet och en frånvaro av erkännande kan därmed bidra till stor skada för elevens känsla av gemenskap (Taylor, 2009, s. 358). Ingen ska behöva nedvärdera sin egen kulturella bakgrund för att få ta del av samhällsgemenskapen. Ingen kultur ska uppfattas som mer betydelsefull utan alla kulturer bär på värdefulla perspektiv och erfarenheter vilket berikar samhället (Young, 2009, s. 384). Det är därför ur detta perspektiv av stor vikt att skolan tar sitt ansvar och har tydliga förhållningssätt då det kommer till kulturella olikheter och främjar dessa i sitt arbete. Det finns två sidor att se det främmande ifrån, dels är det spännande och lockar samtidigt som det är hotfullt. Skolan har i ett mångkulturellt samhälle en viktig uppgift att vägleda eleverna i ett möte med det som är främmande på ett konstruktivt sätt och på detta sätt få en förståelse för andra religioner och kulturer. Det är av stor vikt att detta arbete genomförs innan eleverna har hunnit utveckla fördomar (Dahlin, 1998, s. 61-62).

Mot denna bakgrund är det intressant att undersöka de grundläggande värderingarna i grundskolans läroplan samt kursplanen för religionskunskap och om de speglar en förändring i enhetskulturdiskursen i skolan i riktning mot en mångfaldskulturdiskurs över tid. Genom att undersöka de grundläggande värderingarna i läroplanen gällande religion samt hur allsidig kursplanen för religionskunskap är och vilken förändring som har skett över tid kan jag få svar på om styrdokumentet speglar den mångfald som förekommer i samhället eller om skolan fortfarande innehar en enhetskulturdiskurs.

4. Frågeställningar

1. Har det skett en förändring över tid i förhållande till hur religion omnämns i de grundläggande värderingarna i grundskolans läroplan?
2. Har det skett en förändring över tid i förhållande till allsidighet i högstadiets kursplan för religionskunskap?

5. Metod

I detta kapitel kommer jag att förklara mitt val av tillvägagångssätt och metod. Jag har valt att

genomföra två olika undersökningar av mitt empiriska material. Skolans organisation vilar på styrdokumentet och det är också därför jag har valt att genomföra en undersökning av dessa. Skollag, läroplaner och kursplaner är tre viktiga styrdokument. Skollagen är antagen av riksdagen och innehållet består av de grundläggande bestämmelserna om utbildning i alla skolformer. Läroplanen anger skolans värdegrund och grundläggande riktlinjer och mål, denna fastställs av regeringen. Likaså fastställs kursplanerna av regeringen. Kursplanerna konkretiserar och kompletterar läroplanerna och det är i dessa målen för varje enskilt ämnen anges (Wirström, 2009 s.10). I min uppsats har jag valt att fokusera på läroplanen med grundskolans värdegrund och riktlinjer samt skolår 7-9:s kursplanen för religionskunskap. Anledningen till att jag har valt skolår 7-9 är för att eleverna där börjar nå en mognad då de själva reflekterar och funderar kring frågor som har med tro, livsåskådningar och mening med livet samt den skolplikt som förekommer.

Då mitt syfte är att undersöka förändring över tid har jag därför valt alla läroplaner och kursplaner sedan 1969. Jag genomför ett totalurval av dessa. Då jag undersöker om det har skett en förändring i skolans läroplan i de grundläggande värderingarna gällande religion samt i kursplanen för religionskunskap anser jag att det krävs en mer djupgående undersökning för att få ett svar. För att jag ska kunna dra en generell slutsats om det jag har studerat i krävs det ett omfattande arbete av mina texter. Anledningen till att jag har valt alla läroplaner från grundskolan och skolår 7-9:s kursplaner för religionskunskap är för att få en helhetsbild över hur det har förändrats över tid samt att en generalisering utefter det jag har undersökt är möjligt att göra vid ett totalurval (Esaiasson, mfl, 2010, s.49).

Då jag undersöker läroplanen och hur religion omnämns i läroplanen i de grundläggande värderingarna, samt vilket utrymme de olika religionerna får i kursplanen för religionskunskap kommer jag att genomföra två separata kvalitativa textanalyser men med samma tillvägagångssätt. Vid undersökningen om skolans kursplan i religionskunskap är allsidig kommer jag även att genomföra en kvantitativ innehållsanalys för att mäta utrymme i kursplanen. Anledningen till att jag har valt att genomföra två olika undersökningar är för att det krävs olika metoder för att kunna få svar på dessa frågor. Avslutningsvis kommer jag att genomföra en komparativ analys av mitt material, separat för de olika materialen, för att kunna göra en jämförelse över tid.

5.1 Kvalitativ textanalys

I en kvalitativ textanalys studerar man texterna mer ingående och noggrant och försöker få fram

både det ”dolda” i texten och det som faktiskt står skrivet (Esaiasson mfl, 2010, s.237).

Jag kommer att genomföra en kvalitativ textanalys på de grundläggande värderingarna i läroplanerna samt högstadiets kursplan för religionskunskap från 1969, 1980, 1994 och 2011.

Då läroplanerna är uppbyggda på olika sätt under dessa år har jag valt att undersöka mål och riktlinjer i Lgr69 och Lgr80. Det är i dessa avsnitt som skolans värden diskuteras, vilket går att jämföra med Lpo94 och Lgr11 avsnitt om skolans värdegrund och uppdrag. Värdegrunden som begrepp kom först i samband med Lpo94 (Orlenius, 2001, s. 13).

Det har även skett en förändring i uppbyggnad i kursplanerna under dessa år. Omfånget i kursplanerna varierar mellan åren. Denna förändring påverkar dock inte min undersökning då jag vill ta reda på om kursplanen är allsidig, vilket jag kan ta reda på oavsett hur stort omfånget är. I kursplanen ingår även mål och i de senare kursplanerna kunskapskrav. Inom ramen för denna uppsats och tidsperspektivet har jag valt att inte ta med dessa delar i min undersökning.

5.1.1 Strukturell analys

Jag genomför en strukturell kvalitativ textanalys. Hellspong (2001, s. 61) beskriver att en strukturell analys kan innehålla tre delar, den ideationella, interpersonella och den textuella strukturen. Jag har valt att enbart använda mig av den ideationella strukturen då jag anser att de två övriga inte är relevanta för min undersökning. I den ideationella strukturen använder jag mig av kärnan i innehållet i det jag söker och utgår ifrån de kriterier jag har för slutsatsdragning, vilket jag återkommer till (Hellspong, 2001, s. 64-65). Jag genomför undersökningen på samma sätt med alla texterna men arbetar med en text i taget. Jag läser texten först en gång och låter den sjunka in. Efter en stund läser jag igen mer noggrant och funderar samtidigt på innebörden av texten. Tredje gången jag läser texten antecknar jag det som är relevant och har med religion att göra. När jag för fjärde gången läser har jag min frågeställning i åtanke och försöker med hjälp av texten att få svar på denna.

5.2 Kvantitativ innehållsanalys

En kvantitativ innehållsanalys är ett bra metod då man tar reda på frekvens av ett visst innehåll i ett material (Esaiasson mfl, 2010, s.223).

För att få svar på om undervisningen i religionskunskap är allsidig kommer jag att undersöka vilket utrymme de olika religionerna får i skolår 7-9:s kursplan för religionskunskap. Det gör jag genom att ta del av kursplanen och räkna hur många ord som fokuseras på de olika religionerna, hur frekvent de olika religionerna nämns. Jag kommer att läsa texten och samtidigt räkna varje gång respektive religion förekommer. När jag genomför denna undersökning använder jag mig av min definition, för vad som ska räknas och inte, denna definition följer nedan. Jag genomför denna räkning två gånger per kursplan för att undvika slumpmässiga fel, och säkerställa god reliabilitet (Esiasson, mfl, 2010, s. 227). Om jag får fram olika siffror på någon kategori genomför jag en tredje räkning på denna kategori. När orden är räknade kommer jag att räkna ut vilken procent av text de olika religionerna har. För att det ska bli så enkelt och tydligt för mig själv att genomföra detta kommer jag använda mig av ett analyschema som jag skriver in mina resultat i och vilka ord jag räknar (se kriterier för slutsatsdragning).

Detta blir en variant av en innehållsanalys. Svårigheten, som jag nämnde innan, är just att det i innehållsanalyser oftast förekommer en stor mängd data, vilket inte kursplanerna innehåller. Jag anser dock att det är relevant att genomföra en kvantitativ innehållsanalys för att få svar på vilket utrymme de olika religionerna har i kursplanen (Esiasson, mfl, 2010, s.223).

En alternativ metod är att genomföra en diskursanalys på mina dokument. Anledningen till att jag inte har valt denna metod är för att jag anser att jag har för mycket material. I en diskursanalys undersöker man ofta en begränsad mängd data då analysen kräver ett omfattande arbete vilket också kräver längre tid (Esiasson, mfl, 2010, s. 18-19).

5.3 Komparativ analys

Jag kompletterar min undersökning med en komparativ analys där jag jämför svaren från texterna med varandra, i respektive undersökning. På detta sättet kan jag se liknelser och skillnader i texterna och besvara frågan om det har skett en förändring över tid. Att även genomföra en komparativ analys gör analysen mer intressant och lärorik (Hellspong, 2001, s. 67 & 79).

5.4 Kriterier för slutsatsdragning

Jag använder mig av en definition för att avgöra vad som är relevant för mina undersökningar. Det

som ingår i definitionen är det jag söker efter i min texter. Durkheim mfl definierar religion på följande sätt; ”Religion är ett kulturellt system av gemensamma uppfattningar och ritualer som förlämnar människor en känsla av grundläggande mening och syfte genom att skapa en syn på verkligheten som är helig, allomfattande och övernaturlig”(Giddens, 2009, s. 420).

En förklaring till denna definition och hur jag ska relatera denna till min undersökning är nödvändig. ”Religionen utgör en form av kultur. En kultur består av gemensamma åsikter, värderingar, normer och idéer som medför en gemensam identitet för en grupp människor”(Giddens, 2009, s.420).

Med denna definition som utgångspunkt kan jag i min undersökning se hur de grundläggande värderingarna i läroplanen samt kursplanen för religionskunskap skriver om religion.

I undersökningen kommer jag att ta med ord som är direkt kopplade till en specifik religion, som kyrka och bibel tillhör kristendomen medan Koranen och moské tillhör islam. När detta förekommer i kursplanen kommer de att hamna i kategorin för den religionen det tillhör. Hur ordet är böjt, som kristen/kristendom/kristna kommer att ingå i min undersökning då de förekommer en namngivning på en specifik religion. Jag söker efter ordet religion, de specifika världsreligionerna och livsåskådning. Inom begreppet kultur ingår traditioner, arv, levnadssätt, värderingar och kulturell mångfald vilket ingår i definitionen för religion som jag utgår ifrån. Med icke religiösa menar jag om läroplanen samt kursplanen nämner andra livsåskådningar som inte är religiösa. På detta sätt kan jag också se hur utrymmet är fördelat och om kursplanen är allsidig.

5.5 Analysschema kvalitativ textanalys och kvantitativ innehållsanalys

När man genomför en kvalitativ textanalys och kvantitativ innehållsanalys använder man sig oftast av ett analyschema då man söker svar i texterna (Esaiasson,mfl, 2010, s.49).

Jag har likadana analyscheman för både mina kvalitativa undersökningar och min kvantitativa undersökning. Skillnaden är att jag i mina kvalitativa undersökningar söker förekomst medan jag i den kvantitativa undersökningen söker frekvens. Analyschemats uppbyggnad följer nedan.

Jag kommer i schemat markera med ett X vid förekomst av ordet i de grundläggande värderingarna i läroplanen samt i kursplanen för religionskunskap då jag genomför de kvalitativa textanalyserna. I den kvantitativa innehållsanalysen räknar jag ord samt procent av innehåll.

Tabell 1: Analysschema

	Lgr69	Lgr80	Lpo94	Lgr11
Religion				
Kristendom				
Judendom				
Islam				
Hinduism				
Buddism				
Livsåskådning				
Kultur				
Icke religiösa				

5.6 Validitet, reliabilitet och operationalisering

Validitet innebär om man mäter det man ämnar att mäta (Esiasson mfl, 2010, s. 63).

Med den tidigare forskningen och de teorier jag använder mig av har jag operationaliserat frågeställningar utifrån undersökningens syfte. Operationalisering innebär att man gör det abstrakta till något mer mätbart (Esiasson, mfl, 2010, s. 60). Jag har specificerat mina frågor för att få svar på just det jag frågar efter. Det som ingår i min definition är det som ingår i mina undersökningar, utefter definitionen ställer jag specifika frågor. Med dessa specifika frågor får jag också specifika svar, jag får svar på det jag ämnar att få svar på. Kopplingen mellan teoretisk definition och operationell indikator är avgörande för att validiteten kan uppfattas som god. Genom att specificera mina frågeställningar på det sätt jag har gjort på den teoretiska nivån underlättar det undersökningen som genomförs på den operationella nivån (Esiasson, mfl, 2010 s.63). För att reliabiliteten ska klassas som hög ska undersökningen vara fri från slumpmässiga eller osystematiska fel (Esiasson, mfl, 2010, s. 70). I min undersökning skyddar jag mig mot det genom att utgå från min definition, mina kriterier för slutsatsdragning, när jag genomför min undersökning. Eftersom jag har en definition på det jag söker är det endast det som definitionen innehåller som undersöks. För att undvika slumpmässiga fel beroende på den mänskliga faktorn, genomför jag en kontroll undersökning för att se att jag får samma resultat båda gångerna. Med en god begreppsvaliditet och hög reliabilitet är också resultatsvaliditeten god (Esiasson, mfl, 2010, s. 70).

6. Resultatredovisning

6.1 Resultat

Nedan följer analysens schemat på förekomst i de grundläggande värderingarna i läroplanen för grundskolan.

Tabell 2: Förekomst i de grundläggande värderingarna i läroplanen.

	Lgr69	Lgr80	Lpo94	Lgr11
Religion	X			X
Kristendom			X	X
Judendom				
Islam				
Hinduism				
Buddism				
Livsåskådning	X	X	X	X
Kultur	X	X	X	X
Icke religiösa			X	X

X= förekomst

Har det skett en förändring över tid utifrån hur religion omnämns i de grundläggande värderingarna i grundskolans läroplan? Som tabellen visar förekommer ingen namngivning av specifik religion i de två tidigare läroplanerna. I Lpo94 och Lgr11 har det skett en förändring och kristendomen har där införts. Livsåskådning och kultur är något som alla läroplaner behandlar. Kategorin icke religiösa är något som har tillkommit i Lpo94 och Lgr11.

6.1.1 Lgr69

I Lgr69 skriver man om en saklig och allsidig undervisning i religionskunskap. ”Genom en objektiv dvs saklig och allsidig undervisning i religionskunskap och i ämnen av samhälls- och naturorienterande slag föra dem in i den omgivande verkligheten och i det förflutna, söka klargöra sambandet mellan det förflutna och det närvarande samt orientera dem i livsåskådningsfrågor” (Lgr69,s12).

Det är den enda gången som ordet religion används, det förekommer alltså ingen namngivning av

någon specifik religion i Lgr69. Det talas snarare om livsåskådning i denna läroplan och om att eleverna ska få en allsidig och saklig undervisning för att själva kunna bilda sig en egen uppfattning. ”För elevernas individuella utveckling är allsidighet i skolningen av väsentlig betydelse” (Lgr69, s.12). Läroplanen förespråkar inte någon religion framför någon annan.

Den kulturella och religiösa samhällsförändringen förkommer ofta och skolan måste ta del av denna och vara beredd på de förändringar som kommer att ske.

”Skolan utgör en del av samhället. Även skolan befinner sig i snabb omdaning och skolan måste väcka elevernas intresse för att aktivt medverka i samhällets utveckling. Skolan kan inte vara isolerad från samhället i övrigt. Det måste ha en inriktning mot framtiden och ge eleverna god beredskap att kunna möta ändrade förutsättningar och nya krav ”(Lgr69, s.11).

Skolan har i sina grundläggande värderingar en tydlig struktur och medvetenhet om att de svårigheter som kan uppstå då den kulturella sammansättningen i samhället är under snabb förändring. Det finns utrymme i de grundläggande värderingarna av läroplanen att också ta hänsyn till olikheter och omarbета innehåll om de inte stämmer överens med samhället. En del av definitionen av religion ingår kultur, normer och värderingar och skolan visar att det finns en medvetenhet om olikheter och att skolan inte heller ska undvika att detta faktiskt förekommer, utan att det ska tas upp till diskussion (Lgr69, s.12).

6.1.2 Lgr80

Inte heller i Lgr80 väljer man att ta ställning till någon religion, ordet religion nämns inte över huvudtaget. Även här talar man om livsåskådning, att ge eleverna insikter i olika livsåskådningar för att eleverna själva ska kunna skaffa sig en egen uppfattning.

Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att dessa inte bli påverkade från skolans sida till förmån för den ena eller den andra av inbördes kämpande åskådningar och uppfattningar. I frågor där det föreligger olika uppfattningar, skall skolan skolans undervisning därför vara saklig och allsidig. Skolan ska vara öppen för att skiljaktiga värderingar och åsikter framförs och hävda betydelsen av personligt engagemang (Lgr80, s.18-19).

”Kunskaper färdigheter, normer och värderingar skall genom skolans försorg inte endast föras vidare från en generation till en nästa utan även aktivt bearbetas och vidareutvecklas” (Lgr80, s.13). Skolan ska utgå från de normer och värderingar som finns i samhället samtidigt som de ska vidareutvecklas.

Skolan anser att det är av stor vikt att ta till vara på det kulturarv som elever med en annan bakgrund än svensk bär med sig, skolan säger sig vara öppen för skilda kulturer (Lgr80, s.14). Precis som i lgr69 har lgr80 ett framtidsperspektiv nedskrivet; ”Med utgångspunkt i ett historiskt perspektiv måste arbetet ha en konkretisering i nutiden och en inriktning mot framtiden för att ge eleven god beredskap att möta ändrade förutsättningar och nya krav ”(Lgr80, s.15).

Skolan tar sitt ansvar i skiljaktiga värderingar som tex kan uppstå vid kulturella och religiösa uppfattningar. Det synliggör problematiken och skriver att alla människor ha rätt att till en egen åsikt. I de grundläggande värderingarna visar skolan en medvetenhet och öppenhet inför olikheter och att skolan inte tar ställning. Skolan skriver att det inte förekommer någon särbehandling utan att skolan tar emot barn ur alla grupper och åsiktsläger i samhället. Uppfattningar om exempelvis livsåskådningar, värderingar eller moral har ingen betydelse för om eleven tas emot av skolan (Lgr80,s.18).

6.1.3 Lpo94

Följande kan vi läsa i skolans värdegrund för Lpo94; ”I överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan skall vara icke-konfessionell”(Lpo94, s. 9).

I lpo 94 (s.9) skriver man att ”ingen ska utsättas för mobbing och att trakasserier aktivt ska motverkas och att främlingsfientlighet och intolerans ska bemötas med kunskap”.

Det är enligt värdegrunden av stor vikt att det fokuseras på det internationella perspektivet, dels för att kunna se sin egna verklighet i ett större sammanhang och för att förstå andra genom täta kultur och nationsgränser. Genom det internationella perspektivet kan också en förståelse för landets kulturella mångfald utvecklas (Lpo94, s.10).

Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörlighet över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de

värden som ligger i en kulturell mångfald. Medvetenhet om det egna och delaktighet i de gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla, tillsammans med förmågan att förstå och leva sin in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där. Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen (lpo94, s.10).

6.1.4 Lgr11

Följande kan vi läsa i värdegrunden; ”I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan skall vara icke konfessionell”(Lgr11, s.7).

Det internationella perspektivet som förekommer i Lpo94 återkommer även i Lgr11 och det fokuseras mycket på kulturell mångfald. ”Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald” (Lgr11, s.7).

I lgr11 kan man läsa följande;

Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Sådana tendenser ska aktivt motverkas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser (Lgr11, s.7).

Skolan ska enligt värdegrunden vara öppen för olikheter och inte ta ställning;

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen (Lgr11, s.8).

6.2 Analys av förändring

Den största förändringen som har skett är att Lpo94 och Lgr11 har infört en kristen tradition i skolans värdegrund. Varken Lgr69 eller Lgr80 har någon koppling till en specifik religion utan hänvisar till livsåskådning. De tidigare läroplanerna är mer aktuella i tiden, då samhället har blivit mångkulturellt eftersom de inte företräder en konkret etik eller tradition.

Kulturbegreppet är något som har utvecklats i Lpo94 och Lgr11. Det är en tydlig koppling till kultur och det har fört in begreppet kulturell mångfald vilket inte förekom i Lgr69 och Lgr80. Lpo94 och Lgr11 är mer specifika i sina beskrivningar medan Lgr69 och Lgr80 är allmänt hållna. Samhällets internationalisering är något som beskrivs i alla grundläggande värderingar i skolans läroplan, skillnaden över tid är att den i Lpo94 och Lgr11 kopplas till bland annat kulturell mångfald.

Gemensamt för alla läroplaner är att det förekommer en öppenhet gentemot samhällsförändring och den kulturella mångfald som förekommer i skolan. Lpo94 och Lgr11 skriver att skolan ska vara icke-konfessionell vilket Lgr69 och Lgr80 inte nämner. Samtidigt har en kristen tradition förts in i skolans värdegrund. Enligt de grundläggande värderingarna i Lgr69 och Lgr80 tar religionen numera ingen plats i undervisningen och religion beskrivs som livsåskådning. Detta betyder att skolan följer de strömningar som sker i samhället då invandringen ökade och en ökning av elever med en annan religionstillhörighet började i den svenska skolan, vilket då gör det uppseendeväckande att värdegrunden i Lpo94 och Lgr11 återinför en kristen tradition.

I alla läroplaner återkommer följande;

Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att dessa inte bli påverkade från skolans sida till förmån för den ena eller den andra av inbördes kämpande åskådningar och uppfattningar. I frågor där det föreligger olika uppfattningar, skall skolan skolans undervisning därför vara saklig och allsidig. Skolan ska vara öppen för att skiljaktiga värderingar och åsikter framförs och hävda betydelsen av personligt engagemang (Lgr69, Lgr80, Lpo94 & Lgr11).

Som jag tidigare nämnde har Lpo94 och Lgr11 infört en kristen tradition i värdegrunden vilket betyder att det är den kristna traditionen som skolan vilar på samtidigt som föräldrar ska ha ett förtroende för att eleverna inte blir ensidigt påverkade av någon åskådning.

I lpo 94 (s.9) skriver man att ”ingen ska utsättas för mobbing och att trakasserier aktivt ska motverkas och att främlingsfientlighet och intolerans ska bemötas med kunskap”. Lgr11 har utvecklat delen av värdegrunden som tar upp kränkande behandling. Detta kan beror på den kulturella mångfalden som förekommer i samhället och den främlingsfientlighet som också förekommer, det är för skolan av stor vikt att poängtera att ett sådan förhållningssätt inte är acceptabelt.

I Lpo94 står det ; ” I överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition” (Lpo94, s.9). I Lgr11 formulerar man ett ord annorlunda. Förvaltas har ändrats till förvaltats, vilket är en liten detaljändring som faktiskt har betydelse i detta sammanhang. Förvaltats är någonting som har varit, medan förvaltas är något som är. I lgr11 menar de då den kristna etik som har förvaltats vilket nödvändigtvis inte måste innebära att den numera förvaltas.

6.3 Analys utifrån teoretiska perspektiv

En stor förändring som har skett sedan lgr69 och lgr80 är att ett religionsperspektiv har återinförts i värdegrunden. Den kristna etiken blir problematiskt i ett mångkulturellt samhälle. Det uppstår värdekonflikter på flera sätt. Först och främst ska skolan inte ta ställning enligt värdegrunden, utan vara objektiv. Genom att kristendomen ingår i skolans värdegrund har ett ställningstagande skett, att det är den kristna traditionen som ska följas. Läroplanen har tagit ett steg tillbaka i historien då de inför ett kristet perspektiv i läroplanen. I 25-år har den svenska skolan, enligt läroplanen, inte tagit ställning i religionsfrågan. Vilket då är uppseendeväckande att detta har återinförts i ett samhälle som är pluralistiskt och som inte stämmer överens med samhället i övrigt där det förekommer en religiös heterogeniteten i befolkningen.

Sigurdsson (2002) menar att elever med en annan religion inte känner sig hemma i denna kristna tradition och att detta snarare blir något problematiskt och att eleverna snarare disciplineras in i en norm som de kanske inte vill tillhöra (s.114-115). Enligt Foucault (1990, s. 2-3) sker denna disciplinering genom att skolan styr och kontrollerar eleverna in i en norm som de förväntas följa. När skolan har infört en kristen tradition är det den tradition som eleverna förväntas följa. Det uppstår en problematik då samhället är mångkulturellt. Skolan präglas enligt värdegrunden av en religiös tradition detta kan föra med sig konsekvenser för elever med en annan bakgrund än den kristna. De grundläggande värderingar som förekommer i skolan enligt läroplanen är de värderingar som alla i skolan ska följa. Om dessa värderingar inte stämmer överens med vad elevernas värderingar har de ändå skyldighet att följa dessa, vilket betyder att olikheter i värderingar som

ställs emot skolans inte kan accepteras. Young (2009, s.384) menar att detta kan få konsekvenser för elevernas identitetsformning då eleverna dagligen ska gå till en skola som förespråkar en annan trosuppfattning eller kultur än eleven själv besitter.

I värdegrunden står det också att skolan ska vara icke-konfessionell, vilket betyder att ingen specifik kyrka eller trosuppfattning knyts till skolan (Sigurdsson, 2002, s. 146). Det uppstår en värdekonflikt mellan den kristna traditionen och att skolan ska vara icke-konfessionell, då kristendomen är den tradition som skolan förmedlar. Den tradition som förekommer i skolan ska föras vidare till en generation till en annan. Genom att återkoppla detta till den kristna traditionen betyder det också att det är just den traditionen som ska förmedlas. Eleverna ska fostras in i en kristen tradition. Detta stämmer då inte överens med att skolan ska vara icke-konfessionell, den är inte icke-konfessionell så länge den vilar på en kristen tradition. De religiösa inslagen i skolan ska vara frivilliga, men detta är inte möjligt så länge en religion står över alla andra. Istället för en framtidssyn och ett framtidsperspektiv som alla fyra läroplaner förmedlar, har Lpo94 och Lgr11 tagit anspråk i ett historiskt perspektiv och speglar därmed inte de strömningar som sker i samhället gällande religionsperspektivet.

6.4 Kursplaner för religionskunskap

Tabell 3: Resultat från kvantitativ innehållsanalys

	Lgr69	Lgr80	Lpo94	Lgr11
Antal ord totalt	1476	291	966	631
Kristendom	60 = 4%	13 = 4.4%	17 = 1,75%	10 = 1,6%
Judendom	6 = 0.4 %	1 = 0,3%	-	1 = 0,15%
Islam	3 = 0.2%	1 = 0,3%	-	1 = 0,15%
Hinduism	1 = 0.06%	1 = 0,3%	-	1 = 0,15%
Buddism	1 = 0.06%	1 = 0,3%	-	1 = 0,15%
Livsåskådning	20 = 1,3%	3 = 1 %	9 = 0,9%	11 = 1,7 %
Kultur	1 = 0.06%	3 = 1%	18 = 1,8%	5 = 0,8 %
Icke religiösa	5 = 1,3%	2 = 0,6 %	2 = 0,2%	9 = 1,4 %

Frekvens i kursplan för religionskunskap

Efter min undersökning visar det sig att skolans kursplan behandlar flera olika delar av religion. Om man ska jämföra världsreligioner emellan har det i de kursplaner jag studerat alltid, och finns fortfarande ett övertag för kristendomen. Kristendomen är den världsreligion som tar störst plats i kursplanen. Det är inga markanta och uppseendeväckande siffror som framkom men det visar dock

på att kristendomen är den religion som de skrivs mest om i skolans kursplan. Som tabellen visar har kristendomen en högre procentenhet än de övriga religionerna. Det har dock sjunkit för varje år. Något som är anmärkningsvärt är att i Lpo94 är kultur det som har störst utrymme utefter mina kategorier samt i Lgr11 är livsåskådning mest frekvent. Mellan åren 1969 och 2011 har utrymmet för kristendomen minskat, i lgr69 består utrymmet i kursplanen av 4% medan i Lgr11 är utrymmet 1,6%. Kristendomen har fått ett mindre utrymme i kursplanen. Samtidigt som det är en betydlig skillnad i utrymme mellan kristendomen och de övriga religionerna.

Tabell 4: Resultat kvantitativ textanalys av kursplaner

	Lgr69	Lgr80	Lpo94	Lgr11
Religion	X	X	X	X
Kristendom	X	X	X	X
Judendom	X	X		X
Islam	X	X		X
Hinduism	X	X		X
Buddism	X	X		X
Livsåskådning	X	X	X	X
Kultur	X	X	X	X
Icke religiösa	X	X	X	X

X=förekomst i kursplanen för religionskunskap

Alla ord jag har sökt efter finns med i alla kursplaner med ett undantag, i Lpo94 förekommer ingen namngivning för någon annan religion än kristendomen.

Nedan följer en sammanfattning av resultaten från den kvantitativa textanalysen från kursplanen i religionskunskap:

6.5.1 Lgr69

”Undervisningen i religionskunskap skall behandla tros- och livsåskådningsfrågor och i anslutning därtill ge etiska frågor en framträdande plats. Frågorna skall belysas utifrån kristendomen, övriga religioner och icke-religiösa livsuppfattningar ”(Lgr69, s. 176). Vidare kan man läsa: ”Eftersom kristendomen, globalt sett, spelar en väsentlig roll, och då den kristna religionen i vår kulturkrets har ett avgörande inflytande på människornas livshållning, måste undervisningen i religionskunskap i första hand vara en undervisning om kristen tro och etik” (lgr69, s. 176).

Bibeln har en viktig roll i undervisningen ” De religiösa urkunderna, i första hand, bibeln, spelar en framträdande roll” (Lgr69, s. 177). Kursplanen beskriver att det är av stor vikt att eleverna stiftar bekantskap med bibeln och att biblar bör finnas för individuellt bruk. I högstadiet ska eleverna också ta del av utdrag från andra religioners urkunder (Lgr69, s.177).

I lgr69 (s.12) kan man läsa att undervisningen i religionskunskap ska vara saklig och allsidig. ”För elevernas individuella utveckling är allsidighet i skolningen av väsentlig betydelse” (Lgr69, s.12) I lgr69 fokuseras det mycket på att eleverna själva ska bilda sig en uppfattning om livsåskådningar, religioner samt förståelse för hur andra människor upplever världen.

6.5.2 Lgr80

Syftet med undervisningen i religionskunskap är att hjälpa eleven bearbeta frågor inför livet och tillvaron. ”Undervisningen skall hjälpa eleverna att utveckla en personlig uppfattning samt förståelse och respekt för andra människor och kulturers värderingar (Lgr80, s. 121).

Även i Lgr80 är bibeln ett viktigt redskap i undervisningen. ”Eleverna ska få vidgade kunskaper om den kristna religionen med bibeln i centrum” (Lgr80, s.121).

Enligt kursplanen ska undervisningen utgå från elevernas egna erfarenheter Skolan menar att det är viktigt för eleverna att förstå sin egen bakgrund och kultur. ”Även om kristendomen betyder mest för att förstå vår egen kultur, skall det kristna arvet jämföras med andra religiösa traditioner och livsåskådningar. Det religiösa arv som många invandrare för med sig ger värdefulla bidrag till belysningen av dessa frågor ”(Lgr80, s. 121).

6.5.3 Lpo94

”De traditioner eleverna själva bär med sig från olika kulturer utgör en del av ämnet. Jämförelser mellan religioner från olika världsdelar och tidsepoker ger viktiga bidrag till interkulturell och historisk förståelse” (Lpo94,s.61)

Eleverna ska få en förståelse för hur det svenska samhället och värderingarna som förekommer genom kunskaper om de kristna värderingar som har dominerat i Sverige. Vidare ska eleverna också utveckla kunskaper om hur andra religioner än kristendomen har påverkat de svenska samhället

(Lpo94, s62). Det förekommer ett nationellt perspektiv som innebär hur kristendomen har påverkat Sverige och vidare ett internationellt perspektiv där övriga religioner ingår. Kursplanen drar fördel av elevernas olikheter och att detta ska ligga till grund för undervisningen (Lpo94,s.61)

Kristendomen är den mest specificerad av alla religioner och de skrivs följande:

Det svenska samhället är starkt influerat av kristendomen i värde- och normsystem, lagstiftning och rättssystem, kultur och traditioner. En viktig grund för denna förståelse är kunskaper om Bibeln och kyrkoåret. Psalmer, sånger, etiska principer och sedvänjor ger uttryck för kristen tro i olika tider. På liknande sätt har andra religioner och livsåskådningar sådana uttrycksformer (Lpo94, s. 62).

Samhällets religiösa uppbyggnad beskrivs och enligt kursplanen ska undervisningen behandla detta. Samt att skolan utefter dessa förutsättningar ska behandla de övriga religionernas trosuppfattningar.

Bland annat som en följd av den ökade invandring har många elever i dag en annan religiös bakgrund än den kristna. I böcker och massmedia möter eleverna olika trosuppfattningar. Även andra världsreligioner än kristendomen är på väg att bli en del av vår kultur, samtidigt som eleverna blir alltmer medvetna om hur religioner påverkar det världshistoriska skeendet och människor i andra kulturer (Lpo94, s. 62).

6.5.4 Lgr11

Lgr11 är den aktuella kursplanen i skolan idag. Den är också den kursplan som är mest detaljerad av de jag har undersökt. Det är tydligt i denna kursplan att den kulturella mångfalden ska behandlas:

Människor har i alla tider och alla samhällen försökt att förstå och förklara sina levnadsvillkor och de sociala sammanhang som de ingår i. Religioner och andra livsåskådningar är därför centrala inslag i den mänskliga kulturen. I dagens samhälle, som är präglad av mångfald, är kunskaper om religioner och andra livsåskådningar viktiga för att skapa ömsesidig förståelse mellan människor (Lgr11,s.184).

Eleverna ska få en kunskap om andra religioner och kulturer för att kunna skapa sig en förståelse för andra människor:

Undervisningen i ämnet religionskunskap ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om religioner och andra livsåskådningar i det egna samhället och på andra håll i världen. Genom undervisningen ska eleverna bli uppmärksamma på hur människor inom olika religiösa traditioner lever med, och uttrycker, sin religion och tro på olika sätt. Undervisningen ska allsidigt belysa vilken roll religioner kan spela i samhället, både i fredssträvanden och konflikter, för att främja social sammanhållning och som orsak till segregation (Lgr11, s.184).

Kristendomen har ett övertag i kursplanen och beskrivningen om vad eleverna ska få undervisning

om inom kristendomen är mer detaljerad än vid de övriga religionerna.”Undervisningen ska även ge kunskap om och förståelse för hur kristna traditioner har påverkat det svenska samhället och dess värderingar” samt ” från enhetskyrka till kulturell mångfald och religiös sekularisering” (Lgr11, s. 184). Vidare har skolan ett vidgat perspektiv också ”Sambandet mellan samhälle och religion i olika tider och på olika platser” (Lgr11, s.184). Samtidigt som kursplanen ofta skriver ordet religion eller livsåskådning då skolan ska belysa och analysera religionerna på samma sätt. Skolan ska undervisa om vilken påverkan kristna traditioner har haft på de svenska samhället och dess värderingar. Övriga världsreligioner har en stor del i denna kursplan också, även om kristendomen har en större del så dominerar den inte i kursplanen utan kursplanen har ett helhetsperspektiv (Lgr11, s. 184-185).

6.6 Analys av förändring

Alla kursplaner från alla år är allsidiga och behandlar alla världsreligioner. Det förekommer dock ett övertag på kristendomen, kristendomen är den religion som förekommer mest i kursplanerna. Samhället är baserat på en kristen tradition, och det förstärks även i kursplanerna. Utrymmet för kristendomen i kursplanerna har däremot minskat för varje ny kursplan. Religionskunskap i skolan handlar inte om, enligt kursplanen och även inom de grundläggande värderingarna, att förespråka någon religion eller åskådning utan snarare att ge eleverna medel, metoder, verktyg för att själva skapa sig en uppfattning. Över tid har det skett förändringar i kursplanen på flera sätt. De senare kursplanerna från Lpo94 och Lgr11 har blivit mer detaljerade och förklarande. Det förekommer också ett mer vidgat perspektiv på religion och livsåskådning, där det fokuseras på vikten att ha en förståelse för andra människors tro och hur religioner påverkar varandra. De senare kursplanerna har snarare ett helhetsperspektiv på religion och dess betydelse i samhället och världen. Däremot har alla kursplaner gemensamt att det är ett övertag för kristendomen. Det har skett en förändring i innehåll sedan lgr69 och numera har de olika världsreligioner en större plats i undervisningen. Däremot är det tydligt att det fortfarande är kristendomen som har övertaget i undervisningen och att det är den religion som behandlas mest och är mest betydelsefull enligt skolan. Lgr69 och Lgr80 är de kursplaner som markerar mest tydligt att kristendomen är den religion som måste behandlas mest, i Lgr69 står det följande; ”Eftersom kristendomen, globalt sett, spelar en väsentlig roll, och då den kristna religionen i vår kulturkrets har ett avgörande inflytande på människornas livshållning, måste undervisningen i religionskunskap i första hand vara en undervisning om kristen tro och etik” (lgr69, s. 176). I Lgr80 (s.121) ”Även om kristendomen betyder mest för att förstå vår egen kultur, skall den kristna arvet jämföras med andra religiösa

traditioner och livsåskådningar”. Samtidigt beskriver båda kursplanerna vikten av allsidighet och saklighet (Lgr69 & Lgr80). Även om undervisningen i religionskunskap har ett övertag i kursplanerna från 1994 och 2011 förekommer det inte ett ställningstagande på samma sätt som i de tidigare kursplanerna, utan snarare ett konstaterande om att de svenska samhället har en kristen tradition. Följande kan vi läsa i Lpo94 samt Lgr11;

Det svenska samhället är starkt influerat av kristendomen i värde- och normsystem, lagstiftning och rättssystem, kultur och traditioner. En viktig grund för denna förståelse är kunskaper om Bibeln och kyrkoåret. Psalmer, sånger, etiska principer och sedvänjor ger uttryck för kristen tro i olika tider. På liknande sätt har andra religioner och livsåskådningar sådana uttrycksformer (Lpo94, s. 62).

”Undervisningen ska även ge kunskap om och förståelse för hur kristna traditioner har påverkat det svenska samhället och dess värderingar” samt ” från enhetskyrka till kulturell mångfald och religiös sekularisering” (Lgr11, s. 184).

Undervisningen har under dessa åren blivit mer allsidig och det är en stor skillnad på kursplanernas innehåll. Samtidigt som det fortfarande förekommer ett större fokus på kristendom i alla kursplaner.

6.7 Analys utifrån teoretiska perspektiv

Kursplanen visar en allsidighet då den behandlar många delar av religion och även alla fem världreligioner. Det är fortfarande ett övertag för kristendomen vilket kan vara problematiskt i ett mångkulturellt samhälle och skola med elever med en annan religiös tillhörighet samt avsaknad av religiös tillhörighet. Vilket jag kommer att analysera i denna delen av uppsatsen.

Inom läroplansteori, som jag skrev om i början av uppsatsen, behöver bland annat stoffurvalet begränsas och det är av stor vikt att man väljer ut den kunskap som är värd att förmedla (Linde, 2000, s. 5). Ur kursplanen kan vi då utvisa vad som faktiskt är det viktigaste som elever ska få utbildning i. Kursplanen tar hänsyn till allsidighet och att eleverna ska få kunskaper i alla världsreligioner samtidigt som jag var inne på tidigare att kristendomen förekommer oftare. Då lgr80 skriver att undervisningen i religionskunskap i första hand måste vara en undervisning om kristen tro och etik anser skolan att det är just detta som är den kunskap som är värdefull att förmedla (lgr69 s. 176). Någon sådan formulering finner vi inte i kursplanen från lpo94 och lgr11.

Skolan ska, utefter både läroplan och kursplan, vara objektiv i sin undervisning och inte ta ställning i frågor som rör bland annat religion. Skolan ska då förmedla objektiv fakta om de olika religionerna samtidigt som kristendomen är den religion som samhället vilar på och har som tradition. Ytterligare en anledning till att skolans kursplan fokuserar mer på kristendomen kan vara utefter den teorin som reconceptualisterna har, att den hegemoni som förekommer i samhället, det dominerade samhällsskiktet, tränger in i kursplanen och skolan blir då omedvetet påverkad av den makt och kultur som förekommer i samhället (Linde, 2000, s12). Inom reconceptualism intresserar man sig också för varför vissa kunskaper förmedlas och inte andra (Linde, 2000, s.5). I kursplanen, även om det är i lägre utsträckning i Lpo94 och Lgr11, fokuserar man mer på kristendomen än någon annan världreligion samtidigt som kunskapen om kristendomen ska förmedlas objektivt. Detta betyder att samhällets hegemoni är avgörande för vad eleverna ska lära sig.

Då kommer vi in på Foucaults teorier om makt och disciplin (Foucault, 1993 & Ball, 1990). Eftersom skolan enligt kursplanen är allsidig men att det läggs mer fokus på kristendom, betyder detta att skolan anser att kristendomen är den religion som är mest betydelsefull. I lgr69 (s.176) skrivs det att undervisningen i första hand måste vara en undervisning om kristen tro och etik och i lgr80 (s. 121) står det att ”Kristendomen betyder mest för att förstå vår egen kultur”. Vid ställningstagande som detta förmedlar skolan ingen objektiv kunskap vilket i sin tur disciplinerar in eleverna i kristna traditioner, normer och värderingar (Ball, 1990, s. 2). För att detta inte ska ske behöver utrymmet i skolans kursplan vara detsamma för alla världreligioner. Eftersom innehållet i kursplanen, och den kunskap som är värd att förmedla, fokuserar mest på kristendomen är det också den religiösa hegemoni som förekommer i samhället, eftersom samhället speglar skolan.

Ur kursplanen kan man här urskilja ett ställningstagande vilket kan föra med sig en problematik då alla elever i skolan inte har den kristna bakgrunden som skolan beskriver. Elever med annan religiös eller kulturell bakgrund kan känna sig utanför, vilket i sin tur påverkar elevens identitetsformning (Taylor, 2009, s. 358). Sigurdsson (2002, s.114-115) menar att en elev med annan religiös bakgrund inte känner sig hemma i den kristna traditionen, och inte heller vill ta del av. I Lpo94 (s.64) har det skett en liten förändring då man fokuserar mer på religiösa och kulturella olikheter och drar nytta av dessa i undervisningen och gör antydningar till att skolan är mångkulturell vilket är något som krävs att eleverna har en förståelse för andra religiösa traditioner och kulturer. Detta är en stor fördel för de elever som inte tillhör den kristna traditionen.

7. Slutdiskussion

Alla läroplaner som jag har undersökt visar på en medvetenhet om att samhället ständigt är i en förändringsprocess och att skolan måste anpassas efter detta och också arbetet i skolan. Det är svårt att veta vilka förändringar som väntas men samtidigt borde läroplanerna fokusera mer på den mångkultur som faktiskt förekommer och hela tiden ökar mellan 1969 och 2011. Att begreppet kulturell mångfald först finns med i 1994-års läroplan tyder på att läroplanen inte alltid är uppdaterad, vilket inte går att förvänta sig heller. Men samhället kulturella förändring hade redan startat då skolan fick en ny läroplan 1969 men då skrevs det enbart om minoriteter. Samtidigt som man visade en tydlig medvetenhet om att inte representera någon specifik religion. Skolan var väldigt neutral gällande religion i Lgr69 och Lgr80. Kanske beror det på att det är en väldigt känslig fråga då samhället nu är i en stor förändringsprocess med ökad invandring till Sverige. En annan anledning till att läroplanerna från 1969 och 1980 inte framställer någon religion kan vara införandet av religionsfrihet som kom under 1950-talet (Karlsson & Svanberg, 1997, s.5). Lgr69 och Lgr80 visar på en medvetenhet gällande olikheter i trosuppfattningar och väljer därmed inte att namnge en specifik religion, som också stämmer överens med samhällets förändring. Dessa läroplaner har siktet inställt mot ett öppet och mångkulturellt samhälle.

Det är väldigt intressant och uppseendeväckande att det då införs en kristen tradition på 90-talet då också invandringen var hög och kulturell mångfald är en del av läroplanen. Eleverna, både de elever som har en svensk bakgrund och de elever som har en annan bakgrund ska ledas in i en kristen tradition samtidigt som fler tar avstånd från religion eller har en annan religiös bakgrund. Enligt bland annat Young (2009) är det den dominerade gruppen som sätter normerna för hur vi ska bete oss, vad som är normalt. När du då kommer till den svenska skolan med en annan religion eller kultur kan detta innebära att du känner dig tvungen att också ta del av denna norm, för att inte vara avvikande (s. 384). Har du nåt val egentligen som elev då du kommer till den svenska skolan än att bli assimilerad in i den norm som förekommer?

Sigurdsson(2002) menar att skolan disciplinerar in elever den kristna traditionen och etiken då den företräder denna norm, och att denna värderingsram inte är självvald (s. 114-115). På detta sättet normaliserar och disciplinerar skolan eleverna mot en enhetsnorm snarare än en mångfaldsnorm (Ball, 1990, s.2-3). Det förekommer då en enhetskultur i skolan även om skolan har ambitionen att vara en mångfaldskultur då skolan vill ta vara på elevers olikheter och värdesätta den kulturella mångfald som förekommer. Skolan visar tydligt att de inte tar ställning i frågor som rör olikheter.

Samtidigt är det så att skolan har sin kultur, hegemoni, som den utgår ifrån. Det är skolans normer och värderingar som ska följas. Sedan att skolan är öppen för olikheter är en helt annan sak. De elever som går i skolan ska följa de normer och värderingar som skolan har oavsett bakgrund. Vilket betyder att skolan tar ställning. Genom att det är skolans normer och värderingar som styr disciplineras eleverna in i skolans förhållningssätt (Foucault, 1993, s. ii).

Sedan kan skolan vara öppen för olikheter och föra fram olikheter men detta förändrar inte skolans förhållningssätt till normer och regler. Jag skulle vilja kalla det en sluten öppenhet. Det vill säga skolan visar intresse för olikheter men det förändrar inte skolans normer och värderingar då dessa är djupt rotade. Detta innebär att den hegemoni som förekommer i skolan är den som också aktivt ska beaktas samt vidareutvecklas. Skolan stänger inte alla portar till förändring i den hegemoniska sammansättningen samtidigt som det är skolans normer och värderingar som ska följas. Eleverna förväntas också göra detta. Detta leder oss in på den ”normalisering” som eleverna utsätts för. Enligt Foucault (1990) disciplineras eleverna in i skolans norm och förväntas följa denna. De grundläggande värderingarna blir skolans verktyg för att utöva makt över eleverna. Skolan kan vara öppen för förändringar i samhället samtidigt som skolan har en tydlig tradition som också är den som gäller och som eleverna med minsta möjliga tvång, disciplineras in i (Ball, 1990, s.2).

Lundgren mfl (1982) säger att skolans styrdokument utformas utefter den rådande hegemonin i samhället. Om man sätter det i relation till kursplanen och att kristendomen är den religion som förekommer mest i kursplanen skulle det kunna betyda att samhället fortfarande har en kristen enhetskultur. Under åren som har gått har kursplanens innehåll förändrats i form av att innehållet i Lgr69 jämfört med lgr11 har mer fokus på kristendom. Vilket skulle kunna betyda att den enhetskultur diskursen börjar gå mot en mångfald diskurs. Detta skulle kunna vara ett steg mot att den äldre hegemonin försvagas till förmån för den nya hegemonin i samhället med ett fokus på mångfald snarare än enhet. Vilket dock blir motsägelsefullt då Lgr11 beskriver att skolan ska vila på en kristen tradition.

Efter mina undersökningar pekar det på att det fortfarande förekommer en enhetskulturdiskurs i skolan eftersom skolan baseras på en kristen tradition samt att religionskunskapen fokuserar mer på kristendomen än någon annan världreligion.

Jag har i mina undersökningar tagit reda på hur styrdokumentet behandlar religion. Mitt förslag till vidare forskning är att undersöka om skolorna följer det som styrdokumentet säger att de ska göra.

Detta kan genomföras med exempelvis observationer eller med intervjuer med lärare och elever.

8. Utbildningsvetenskaplig relevans

Styrdokumentet är det dokument som skolan ska arbeta utefter. Det är intressant för både lärare och elever att se hur styrdokumentet har förändrats över tid för att få ett historiskt-, nutids- och framtidsperspektiv och se om skolan har en ambition om att följa de strömningar som sker i samhället. Då skolan numera är mångkulturell är det intressant att se vilken förändring som har skett i skolans styrdokument och om de har förändrats från en enhetskultur till en mångfaldskultur. Det är av stor vikt att styrdokumentet är tidsenligt och också relevant för hur skolan speglar de förändringar som sker i samhället. Anledningen till att min undersökning är relevant för lärarprofessionen är för att lärarna har styrdokumentet att anpassa sig efter då de genomför sin undervisning. De värden som tas upp i skolans läroplan är också de som anses relevanta i skolan och det är av stor vikt att dessa följs. Kursplanerna visar vad varje enskild lärare förväntas undervisa i för att eleverna ska få en likvärdig utbildning oberoende var de befinner sig.

9. Referenser

Ball, J, Stephen (1990) *Foucault and education – disciplines and knowledge* New York: Routledge

Borevi, Karin (1997) ”Religion i skolan” i Karlsson, Pia & Svanberg, Ingvar Religionsfrihet i Sverige – att leva som troende Lund: Studentlitteratur

Bunar, Nihad (Red)(2010) ”Utbildning och mångkulturalitet – i det globala samhället i Lundgren, Ulf, P, Säljö, Roger och Liberg, Caroline *Lärande skola och bildning – grundbok för lärare* Stockholm: Bokförlaget Natur & Kultur

Dahlin, Bo (1998) *Om undran inför livet – Barn och livsfrågor i ett mångkulturellt samhälle* Lund: Studentlitteratur

Esaiasson, Peter & Gilljam, Mikael & Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2010). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad* , tredje upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.

Foucault, Michel (1993) *Övervakning och straff – fängelsets födelse* Lund: Studentlitteratur

Gerle, Elisabeth (1999) *Mångkulturalism- för vem?* Landskrona: Nya Doxa

Giddens, Anthony (2009) *Sociologi* Lund: Studentlitteratur

Hellspong, Lennart (2001) *Metoder för brukstextanalys* Lund: Studentlitteratur

Karlsson, Pia & Svanberg, Ingvar (red) (1997) *Religionsfrihet i Sverige – att leva som troende* Lund: Studentlitteratur

Linde, Göran (2000) *Det ska ni veta – en introduktion i läroplansteori* Lund: Studentlitteratur

Linde, Göran (Red.) (2001) *Värdegrunden och den svenska etniciteten* Lund: Studentlitteratur

Linné, Agneta, (2001) ”Moralfostran i svensk obligatorisk skola” i (Red) Linde, Göran *Värdegrund och svensk etnicitet* Lund: Studentlitteratur

Lundgren, P, Ulf, Svingby, Gunilla & Wallin (red) (1982) *Läroplaner och läromedel – en konferens rapport* Stockholm: Grafiska sektorn

Nilsson, Marco (2011) *Juridik i professionellt lärarskap – Lagar och värdegrund i den svenska skolan* Malmö: Gleerups utbildning AB

Orlenius, Kennert (2001) *Värdegrunden – finns den?* Stockholm: Runa förlag

Sigurdson, Ola (2002) *Den goda skolan* Lund: Studentlitteratur

Taylor, Charles (2009) ”Det mångkulturella samhället och erkännandes politik”. I Beckman, Ludvig, Carbin, Maria, Erman, Eva, Gottardis, Andreas, Mörkenstam, Ulf, Näsström, Sofia, Reinikainen, Jouni & Wendt, Maria *Texter i samtida politisk teori* Malmö: Liber AB

Wirström Nilsson, Gunilla (2009) *Mål i sikte från styrdokument till praktisk handling* Malmö: Gleerups Utbildning

Young, Iris Marion (2009) ”Att kasta tjejkast – sociala rörelser och politik för olikhet”. I Beckman, Ludvig, Carbin, Maria, Erman, Eva, Gottardis, Andreas, Mörkenstam, Ulf, Näsström, Sofia, Reinikainen, Jouni & Wendt, Maria *Texter i samtida politisk teori* Malmö: Liber AB

Styrdokument

Skolöverstyrelsen (1969) *Lgr69 Läroplan för grundskolan* Stockholm: Svenska Tryckcentralen AB

Skolöverstyrelsen (1980) *Lgr80 Läroplan för grundskolan* Södertälje: Axlings Tryckeri AB

Skolverket (1994) *Lpo94 Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*

Skolverket (2011) *Lgr11 Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*

Internetkällor

Hartman, Sven (2008) Didaktikens forum 3 *Om skolans religionsundervisning, synen på eleven och de didaktiska frågorna – några reflektioner* http://www-test.mnd.su.se/polopoly_fs/1.41869.1320916449!/5_nr3.pdf#page=72 hämtad: 2012-01-12